

Zofia Czapiga
Uniwersytet Rzeszowski

PRAWOSTRONNA ŁĄCZLIWOŚĆ RZECZOWNIKÓW
ODCZASOWNIKOWYCH Z FORMANTEM ZEROWYM
W POLSKICH I ROSYJSKICH TEKSTACH NAUKOWYCH

Rzeczowniki odczasownikowe (dewerbatywy) z formantem zerowym stanowią w obu językach typ najbardziej produktywny spośród niekategorialnych nazw czynności (tzw. *substantiva deverbalia*)¹. Ich specyfika składniowa uwidacznia się zarówno na poziomie zdania, jak i grupy wyrazowej. W niniejszym opisie skoncentrujemy się na prawostronnej łączliwości dewerbatywów z formantem zerowym (w skrócie $\emptyset$). Okazuje się, że grupy nominalne konstituowane przez te derywaty są szeroko rozpowszechnione w tekstach naukowych², maksymalnie kondensując treść wypowiedzenia. Formant zerowy ma w terminologii niemal uniwersalne zastosowanie. Ze względu na swą krótkość terminy specjalistyczne z takim formantem są bardzo operatywne, precyzyjnie nazywają pewne pojęcia, zdarzenia, desygnaty³. Jako nazwy czynności, procesów i stanów (także ich postać przedmiotowa — skonkretyzowana) otwierają miejsce z prawej strony dla

¹ R. Grzegorzczkova: *Zarys słowotwórstwa polskiego*. Warszawa 1979, s. 31–33; *Русская грамматика*, т. 1. Москва 1982, s. 219–224. Zob. także prace autora: *Ze studiów nad semantyką rzeczowników odczasownikowych z formantem zerowym w języku polskim i rosyjskim*. „Przegląd Rusycystyczny” 1981, nr 3, s. 67–75; *Z badań nad polskimi i rosyjskimi rzeczownikami odczasownikowymi z formantem zerowym*. „Prace Humanistyczne Towarzystwa Naukowego” w Rzeszowie, 1982, z. 22, s. 39–47; *O konkretyzacji znaczeniowej derywatów odczasownikowych z formantem zerowym w języku polskim i rosyjskim*. „Przegląd Rusycystyczny” 1983, nr 2, s. 68–75.

² Materiał badawczy został zaczerpnięty z tekstów nauk ścisłych, z opracowań podręcznikowych z zakresu fizyki, informatyki i telekomunikacji: M. Gotfryd: *Podstawy telekomunikacji*. Rzeszów 2005 (skrót t); *Sterowniki mikroprocesorowe*. Red. Z. Świder. Rzeszów 2002 (skrót i); Б.С. Ишханов, Э.И. Кэбин: *Физика* <http://nuclphys.sinpmsu.ru/~23k> (skrót f); *Информатика* http://book.kbsu.ru/theory/chapter2/1_2_9.html (skrót i) oraz z innych tekstów naukowych dobieranych z internetu (skrót n).

³ H. Jadacka: *Z zagadnień polskiej terminologii technicznej. W: Współczesna polszczyzna. Wybór zagadnień*. Red. H. Kurkowska. Warszawa 1981, s. 36.

innych form nominalnych, przy czym nierzadko są to również derywaty odczasownikowe z różnymi formantami, w tym także z $\emptyset$. Por.: *obsługa przerwania, przebieg przetwarzania, zmiana napięcia, poprawa czułości, выход переноса, вызов команды, подход к описанию, с помощью просмотра* itp. Są to układy:

1) dwóch składników imiennych:

- Początek i **przebieg przetwarzania** jest kontrolowany przez rejestr ADCON. (i)
 Z tego rejestru możliwy jest jedynie **odczyt zawartości**. (i)
 [...] wtedy można zapewnić najmniejsze prawdopodobieństwo błędnego **odbioru sygnałów**. (t)
 После **вызова команды** исполнитель совершает соответствующее элементарное действие. (i)
 Передача информации по каналам связи часто сопровождается воздействием помех, вызывающих искажение и **потерю информации**. (i)
 Явление самопроизвольного **распада атомных ядер** стало называться радиоактивностью. (f)

2) trzech składników imiennych:

- W celu określenia współczynników transmitancji prowadzimy w punkcie przebiegu P stycznią do **przebiegu odpowiedzi składowej obiektu**. (i)
 EDIT — edycja **opisu użytkownika danej konfiguracji**. (i)
Dowód twierdzenia o próbkowaniu można znaleźć np. w pracy [5]. (t)
 [...] причём для двух соседних сумматоров **выход переноса одного сумматора** является входом для другого. (i)
 Клавиатура компьютера — устройство для **ввода информации в компьютер** и подачи управляющих сигналов. (i)
 [...] то есть возможны **переходы без отдачи ядра**, когда импульс фотона принимает не отдельное ядро, а кристалл в целом. (f)

3) czterech składników imiennych:

- Opis dynamiki układu we współrzędnych stanu** uwzględnia oprócz charakterystyk wejście-wyjście także parametry wewnętrzne układu [...] (i)
 Znając kierunek i wielkość sił P, NA oraz kierunek Q i NB, wykreślamy graficznie **rozkład sił dla danego położenia mechanizmu**. (n)
 LOAD — **odbior konfiguracji z komputera nadrzędnego kanałem COM1,2** (i)
 [...] операционная система или инструментальное ПО не вносят прямого **вклада в удовлетворение конечных потребностей пользователя**. (i)
 Создание А. Эйнштейном в 1905 году теории относительности привело к радикальному **пересмотру представлений о свойствах пространства и времени, взглядов на характер электромагнитного поля**. (f)
 Компьютерные телекоммуникации обеспечивают: [...] возможность **обмена мнениями с любым участником данного курса**, возможность **запроса информации по любому интересующему вопросу через телеконференции**. (i)

4) pięciu składników imiennych:

Należy zaprojektować **układ sterowania zbiornika wieży ciśnień**. (i)

Podczas symulacji jest możliwa **zmiana parametrów on-line bez przerywania obsługi procesu**. (i)

Przeplot bitów to jeszcze jeden sposób **walki z wpływem zakłóceń na transmisję PCM** (PCM — modulacja kodowo-impulsowa). (t)

Компьютерные телекоммуникации обеспечивают возможность **доступа к различным источникам информации через систему Internet** и работы с этой информацией; [...] (i)

Осуществляет (Принтер) **вывод из компьютера закодированной информации в виде печатных копий текста или графики**. (i)

5) sześciu i więcej składników imiennych:

Funkcja biblioteczna *io_upadete()* powoduje [...] **odbiór komunikatu z obecnym stanem klawiszy i wejść sygnałów z obiektu**. (i)

Wzór (116) opisuje poszukiwany przez nas **rozkład Boltzmanna najbardziej prawdopodobnego obsadzenia poziomów energii przez cząstki układu**; [...] (f)

Schemat aparatury, przy której użyciu badano całkowity **przekrój** czynny na rozproszenie atomów potasu *K* na atomach ksenonu *Xe*. (f)

Однако в псевдокоде обычно имеются некоторые конструкции, присущие формальным языкам, что облегчает **переход от записи на псевдокоде к записи алгоритма на формальном языке**. (i)

Оплата устно. Она заключается в **оплате счетов по телефону с гарантированным опознаванием кредитора по паролю и голосу**. (i)

На этом принципе основаны методы трансляции — **перевода текста программы с языка программирования высокого уровня на язык конкретной машины**. (i)

W wielu ciągach nominalnych występują zależności łańcuchowe: od centralnego rzeczownika z $\emptyset$ uzależniony jest prawostronny człon imienny, od niego uzależniony jest człón kolejny itd., np.:

1	2	3	4	5
rozkład <u>prawdopodobieństwa</u> <u>obsadzenia</u> <u>poziomów</u> <u>energii</u>:				
1	2	3	4	
wkład <u>w</u> <u>удовлетворение</u> <u>конечных</u> <u>потребностей</u> <u>пользователя</u>.				

W bardziej złożonych ciągach przeplatają się zależności składniowe: grupy nominalne z centralnym rzeczownikiem z $\emptyset$ rozwijane są zwykle tylko przez jeden typ podrzędniaka imiennego. W tekstach naukowych konstrukcje nominalne z rzeczownikiem z $\emptyset$ nierzadko bywają rozwijane równocześnie przez kilka podrzędniaków, a te z kolei mają swoje podrzędniaki: [...] przedstawiono **przebieg odpowiedzi układu oscylacyjnego drugiego rzędu na wymuszenie skokowe**; **перевод текста программы с языка программирования**

высокого уровня на язык конкретной машины. Takie nagromadzenie licznych członów nominalnych jest typowe dla stylu naukowego. Kondensacja, jaką powoduje nominalizacja, sprawia, że zdanie staje się bardziej przejrzyste i czytelne, w odróżnieniu od zdania złożonego, w którym każde upodrzędzenie „zaciemnia” jego strukturę i wzajemne stosunki między jego członami. Jest to wyraz dążenia stylu naukowo-technicznego do ekonomii językowej, do kompresji wypowiedzi na poziomie składniowym, polegającej na tym, że zamiast rozbudowanych konstrukcji eksplicytnych używane są konstrukcje skondensowane, implicytne⁴.

Najczęstszymi rozwinięciami derywatów odczasownikowych z *o* są podrzędniki rzeczownikowe, z przyimkiem i bez. Zdecydowanie dominiuje w obu językach forma dopełniacza: *poprawa czułości, przemiana częstotliwości, wzrost przepływu, przepływ ładunku, opis sygnałów, dowód twierdzenia, przebieg szumu, rozkaz przesłania, obsługa przerwań, odbiór komunikatu, zapis rejestru, odczyt zawartości, pasnad частиц, смена технологии, выбор направления, вызов команды, набор символов, запись алгоритма, запрос информации, перенос единицы, перевод чисел, переход переноса, запись формулы, запуск программ, выпуск продукции.*

Danuta Buttler zwraca uwagę na fakt, że w łączliwości rzeczowników odczasownikowych przejawiają się dwie sprzeczne tendencje — do dziedziczenia związków podstawy i do przejścia typowo imiennej łączliwości syntaktycznej. Już sama przynależność derywatu do innej części mowy wyłącza możliwość dziedziczenia pewnych związków: w pozycji przyrzeczownikowej np. nie może się pojawić biernik (typowy dla pozycji przy czasownikach przechodnich), podlega on obligatoryjnemu przekształceniu na dopełniacz (typowy dla pozycji przyimiennej)⁵. Utrata możliwości dziedziczenia walencji podstawy w znacznym stopniu jest związana z konkretyzacją znaczeniową derywatu, kiedy abstrakcyjne nazwy czynności nabierają wtórnych znaczeń konkretnych, przedmiotowych⁶. Zdarzają się przypadki niejednoznaczności syntaktycznej, np. w zdaniu:

EDIT — edycja **opisu** użytkownika danej konfiguracji (i)

ma miejsce dwuznaczność struktury **opis** użytkownika: *użytkownik opisuje czy użytkownik jest opisywany?*

⁴ О.Д. Митрофанова: *Язык научно-технической литературы*. Москва 1973, s. 93.

⁵ D. Buttler: *Innowacje składniowe współczesnej polszczyzny*. Warszawa 1976, s. 58–59; Н.Н. Прокопович: *Вопросы синтаксиса русского языка*. Москва 1874, s. 38.

⁶ Z. Czapiга: *Ze studiów...*, s. 72–73.

Rzeczowniki abstrakcyjne mogą być także określane bezokolicznikiem, przy czym w języku polskim bezokolicznik zdecydowanie rzadziej zajmuje taką pozycję, niż w języku rosyjskim⁷, np.:

Такой пакет отбрасывается, и автоматически направляется **запрос** повторно *передать* пакет. (i)

W języku polskim pozycję bezokolicznika przeważnie zajmuje odpowiedni dewerbatyw, co zresztą jest możliwe i w języku rosyjskim: **запрос повторной передачи пакета**.

Prawostronną przyimienną pozycję zajmują człony nominalne ze znaczeniem:

1) subiektywnym — słowoformy z semantyką subiektywną, niebędące podmiotem. Człon zależny użyty jest w formie dopełniaczowej, np.:

[...] po próbkowaniu wierzchołki tych impulsów zachowują **пробег** *сигнала* oryginalnego. (t)

W większości przypadków **доступ** *пользователя* do systemu odbywa się wyłącznie za pośrednictwem aplikacji. (i)

Отказы исполнителя возникают, если команда вызывается при недопустимом для нее состоянии среды. (i)

Компьютерная сеть — совокупность компьютеров, соединенных [...] для обмена сообщениями и **доступа** *пользователей* к программным, техническим, информационным и организационным ресурсам сети. (i)

Tylko w strukturze powierzchniowej brak subiektu, realny subiekt jest wyrażony formą zależną rzeczownika podrzędnego: **пробег** *сигнала* — *сигнал пробега*; **отказы исполнителя** — *исполнитель отказывает*. Rzeczownik zależny *сигнала*, *исполнителя* staje się subiektem przy predykcji — podstawie derywacyjnej danego dewerbatywu z $\emptyset$ — *пробега*, *отказывает*. W stylu naukowym subiekt wskazywany jest stosunkowo rzadko.

2) obiektowym — słowoformy oznaczają obiekt bliższy, który przy transformacji staje się nosicielem cechy predykatywnej:

Podczas transmisji polecenia [...] pole funkcji zawiera kod rozkazu, np.: odczyt zespołu rejestrów, odczyt statusu, **запис** *режестров*. (i)

[...] kod źródłowy programu powinien zawierać [...] definicje funkcji **обслуж** *прерваñ*. (i)

Чем отличается программный способ **записи** *алгоритмов* от других? (i)

На этом принципе основаны методы трансляции — **перевода** *текста* программы с языка программирования высокого уровня на язык конкретной машины. (i)

⁷ O bezokoliczniku przyrzeczownikowym zob. podrozdział w pracy autora: *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*. Rzeszów 2003, s. 154–163.

Wyróżnione grupy nominalne transformują się następująco:

zapis rejestrów — rejestry są zapisane (-ywane),
obsługa przerw — przerwania są obsługiwane,
перевод текста — текст переводится,
запись алгоритмов — алгоритмы записываются.

Rejestry, przerwanie, текст, алгоритмы są nosicielami cechy predykatywnej, ale nie są agensem, który jest tu nieokreślony, ale wiadomo, że może nim być każdy użytkownik komputera: *X zapisuje sygnał, odsluuguje przerwania, odbiera komunikat, X переводит текст, записывает алгоритмы.*

3) ze znaczeniem obiekt — narzędzie (środek) czynności:

Należy potwierdzić **wybór** klawiszem KE6 — do tego, aby wybrać..., służy klawisz KE6 (i)

LOAD — **odbiór** konfiguracji z komputera nadrzędnego *kanalem* COM1,2 (i)

Протокол коммуникации — это согласованный набор конкретных правил **обмена информацией** между разными устройствами передачи данных. (i)

Они определяют ядерное поле по аналогии с электромагнитным полем, которое возникает как следствие **обмена фотонами**. (f)

Forma narzędnikowa pojawia się sporadycznie (przy tym częściej w języku rosyjskim): *обмен квантами, файлами, мнениями, информацией*. Tu również subjektem jest dowolny użytkownik komputera i nie jest on wyrażony na powierzchni, natomiast istotne jest narzędzie (środek) znominalizowanej czynności.

4) określająco-obiektowym — wyrażenia przyimkowe.

Formy przyimkowe są bardzo zróżnicowane, zwłaszcza w języku rosyjskim, i zawsze zajmują postpozycję. Są to: *do, bez, z* Ng⁸; *na* Na; *z, za, w, między* Ni; *o, na* NI w języku polskim i *с, из, для, без, от* Ng; *к, по* Nd; *на, в, под* Na; *с, между* Ni; *на, в, при* NI w języku rosyjskim. Por.: *powrót do programu; opis bez zapisu; przebieg z rys. 5; wpływ na rezultat; układy z uzależnieniami czasowymi; pokaz za pomocą obrazów; właz o średnicy 1200 mm; przebiegi na wejściu; przenos с компьютера; выход из программы; наборы для формулы; переходы без отдачи; прием от сервера; подход к описанию; расчеты по жидкокапельной модели; ответы на вопросы; переход в новое состояние; разъем под процессор; переходы между линиями; запись на магнитной среде; захват в цифровом виде; запись при нахождении (значений формулы)*. Oto niektóre ilustracje tekstowe:

⁸ Ng — rzeczownik w dopełniaczu, Nd — rzeczownik w celowniku, Na — rzeczownik w bierniku, Ni — rzeczownik w narzędniku, NI — rzeczownik w miejscowniku.

Jeśli nie przewiduje on możliwości **powrotu do programu MONITOR** [...], jedynym wyjściem jest wyzerowanie systemu SP-552. (i)

Stopień przemiany ausferytycznej ma zasadniczy wpływ na właściwości użytkowe **odlewu z żeliwa ADI**. (n)

Назовём задачи [...]: **перенос** информации на большие расстояния (сотни, тысячи километров); **перенос** информации с одного компьютера на другой при несовместимых флоппи-дискетах (5,25 и 3,5 дюйма); [...] (i)

Например, во многих программах для получения помощи (подсказки) задействована клавиша F1, а для **выхода из программы** — клавиша F10. (i)

W pozycji przy odpowiednim czasowniku jako podstawie derywacyjnej dla wyróżnionych dewerbatywów z $\emptyset$ formy przyimkowe wnoszą znaczenie obiektowe (*powrócić do programu; odlać z żeliwa; переносить с одного компьютера на другой; выходит из программы*). W konstrukcjach z nominalizacją w pozycji centralnej znaczenie obiektowe nabiera charakteru atrybutywnego, przy czym są to różne odcienie znaczeniowe: temporalne (*przerwy między okresami transmisji; запись при нахождении значений*), lokatywne (*obrót w kierunku dodatnim; выступления на поверхности CD-ROM*), sposobu (*opis w plikach; запись в словесной форме*), narzędzia (*pokaz za pomocą obrazów; связь по телефонным линиям*), celu (*запросы на предоставление*), określenie jakości, właściwości (*пробеги о высокой частотливости; запрос в стандартном формате*).

Materiał badawczy potwierdza, że w tekstach naukowych sprawca określonej czynności nie jest wskazywany — potencjalnie może to być dowolna osoba, jednak w danej sytuacji nie jest to istotne. W planie komunikacyjnym ważniejsze są abstrakcyjne pojęcia, znominalizowane procesy, operacje, etapy postępowania dowolnego użytkownika nowoczesnych osiągnięć techniki. Główny nacisk kładzie się na precyzję i ścisłość przekazywanej informacji, informacji pozbawionej elementów emocjonalnych, subiektywnych.

Nasylenie tekstów nauk ścisłych nominalizacjami wyraźnie kondensuje treść wypowiedzenia: rzeczownik z $\emptyset$, sam będąc implicytnym predykatem, skupia wokół siebie wiele innych form nominalnych, często o takim samym charakterze, np.:

Przy skokowej **zmianie dopływu** i nie zmienionym odpływie poziom w zbiorniku będzie liniowo narastał [...] (i) = Przy tym, kiedy skokowo zmienia się to, co dopływa (to, że coś dopływa), poziom w zbiorniku będzie liniowo narastał.

Необходимо принципиально новый **подход к описанию физических систем** (f). = Необходимо то, чтобы по-новому подойти к тому, как описывать физические системы.

Zarówno rzeczowniki *zmiana, подход* jako konstytutywne człony grupy imiennej, jak i *dopływ, описание* jako człony zależne są w strukturze zdania pojedynczego potencjalnymi (implicytnymi) predykatami funkcjonującymi

przy podstawowym predykanie *będzie narastał; необходим*. Użycie form znominalizowanych wyraźnie skraca rozmiar zdania, przy równoczesnym nasyceniu informacyjnym wypowiedzenia, co jest niezwykle cenne w tekstach naukowych.

Grupy nominalne z dewerbatywem z $\emptyset$ w pozycji centralnej swoim charakterem zbliżają się do zdania, bowiem ich referentem jest określony fragment sytuacji. Sytuacja oznaczona w zdaniu i sytuacja oznaczona w grupie imiennej pozostają w stosunku do siebie jako prymarna i peryferyjna⁹. Znaczący to, że grupa imienna z dewerbatywem jest drugą obok gramatycznego wyrażenia zdaniowego podstawową formą gramatycznej organizacji tekstu, przy czym w zdaniu orzeka się różne cechy i relacje o przedmiotach, tj. o czynnościach, procesach, stanach, sytuacjach¹⁰. Wprowadzenie do takiej struktury zdaniowej nazw abstrakcyjnych (nieprzedmiotowych) w pozycję i funkcję wyrażen argumentowych wzbogaca strukturę semantyczną, czyniąc zdanie polipredykatywnym¹¹. Chodzi tu o „wprowadzenie struktury predykatowo-argumentowej A w pozycję i funkcję argumentu struktury predykatowo-argumentowej B”¹². W stylu naukowym subiekt osobowy stosunkowo rzadko pojawia się na powierzchni w podstawowej strukturze predykatowo-argumentowej, np.:

Rozważmy kilka przykładów **zmiany** stanu ruchu pod wpływem jego oddziaływania z otoczeniem. (f) = Мы рассмотрим kilka примеров, которые означают, что изменяется стан движения, когда влияет на то, что действует он с тем, что его окружает.

Американский инженер Р. Хартли в 1928 г. процесс получения информации рассматривал как **выбор** одного сообщения из конечного наперед заданного множества из N равновероятных сообщений, [...] (i) = Американский инженер Р. Хартли в 1928 г. процесс получения информации рассматривал как то, что выбирается одно, что сообщается из конечного наперед заданного множества того, что сообщается равновероятно [...].

Subiekt podstawowej struktury predykatowo-argumentowej ogranicza się do ram wyłącznie tej struktury; subiekt grupy imiennej ma zupełnie inny charakter, nie jest w ogóle wskazany, może nim być dowolny nosiciel cechy predykatywnej. Zdanie ma więc charakter polipredykatywny i polisubiektowy.

⁹ Л.И. Тимофеева: *Субстантивные словосочетания с объектно-определяющей семантикой в русском и польском языках*. В кн.: *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках*. Ред. С. Сятковский и Т.С. Тихомирова. Москва 1997, s. 223.

¹⁰ *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*. Red. Z. Topolińska. Warszawa 1984, s. 353.

¹¹ Z. Czapiga: *Polipredykatywność zdania pojedynczego...*

¹² *Gramatyka...*

W zdecydowanej większości przypadków pozycję pierwszego argumentu zajmuje forma nominalna, nieosobowa, w tym także rzeczowniki z $\emptyset$, np.:

Pierwszą czynnością jest **wybór** typu przerzutników (synchronicznych). (i)

Dostęp do łącza szeregowego jest możliwy za pomocą funkcji usługowych DOS-u [...] (i)

Поиск сверхтяжелых ядер — одна из интереснейших задач современной ядерной физики. (f)

Выход из итерационного цикла осуществляется в случае выполнения заданного условия. (i)

W przytoczonych zdaniach, mimo że pozycja podmiotu jest zapełniona, to jednak agens nie jest nazwany, jedynie z kontekstu i ogólnej wiedzy odbiorcy wynika, że chodzi tu o dowolną osobę zajmującą się daną dziedziną.

W tekstach nauk ścisłych nominalizacje substancywne są szeroko wykorzystywane w strukturach niezdaniowych (równoważniki zdań) jako nagłówki, nazwy tabel, wykresów, wszelkiego rodzaju punktowania (podpunkty) itp. Por.:

Dobór regulatora i jego nastaw (i) — nagłówek

Przebiegi w odbiorniku optymalnym dostosowanym do niektórych postaci sygnału wejściowego (t) — podpis tabeli

Поиск новых сверхтяжелых ядер. (f) — nagłówek

Встречные **зачёты**. (i) — nagłówek

Bezorzeczeniowe konstrukcje nominatywne jako mniej lub bardziej skondensowane sygnały określonych procesów uzyskują pełną wartość komunikacyjną w następującym dalej tekście lub w załączonej tabeli, wykresie.

Implicytne predykaty imienne pozwalają akcentować określone fakty, procesy, procedury jako takie, abstrahując od ich uczestników czy sprawców. Pozwalają one uzyskać wysoki stopień ogólności: ważna jest uprzedmiotowiona czynność, stan, proces, a nie to, kto, kiedy, jak itd. będzie je realizował¹³. Stąd w tekstach naukowych ma miejsce szczególna depersonalizacja oraz „ukrywanie” agensów w strukturach znominalizowanych. Potencjalnym subjektem/agensem może być dowolna jednostka. Ekonomia kondensatów imiennych i wynikająca stąd ogólność powodują, że odbiorca tekstu naukowego koncentruje się na samych procesach, operacjach (działaniach), pomijając niektóre elementy treści. Sformułowania naukowe winny być krótkie, precyzyjne, zwarte, obiektywne i czytelne, by mogły być jednoznacznie interpretowalne¹⁴.

¹³ E. Jędrzejko: *Nominalizacje w systemie i w tekstach współczesnej polszczyzny*. Katowice 1993, s. 89.

¹⁴ O cechach stylu naukowego zob. m.in.: S. Gajda: *Podstawy badań stylistycznych nad językiem naukowym*. Warszawa 1982, s. 88 i in.; A. Starzec: *Współczesna polszczyzna po-*

Kumulacja w ramach jednego zdania licznych nominalizacji jest, co potwierdza także przytoczony materiał ilustracyjny, domeną tekstów naukowych. Jakkolwiek najbardziej rozpowszechnione są struktury dwuwyrazowe, mające zwykle charakter terminologiczny, to jednak nierzadko pojawiają się struktury wielokomponentowe jako konsekwencja doprecyzowywania struktur dwuwyrazowych i nazywania bardziej złożonych pojęć, procesów, czynności. Dodanie każdej kolejnej jednostki propozycjonalnej wzbogaca semantycznie wypowiedzenie, a jednocześnie wyraźnie zawęża zakres danego pojęcia, co jest niezwykle istotne w każdej dziedzinie nauki. Prawostronne człony określające (z pozycji formalno-składniowej — atrybuty gramatyczne) na płaszczyźnie semantycznej pełnią funkcję subiekta bądź obiektu (z różnymi dodatkowymi odcieniami znaczeniowymi).

W obu językach dewerbatywy z formantem zerowym otwierają z prawej strony miejsce dla innych rzeczowników, zarówno abstrakcyjnych, jak i konkretnych, przy czym dominuje forma dopełniaczowa bez przyimka. Wyrażenia przyimkowe są dosyć zróżnicowane: *do, bez, z* Ng; *na* Na; *z, za, w, między* Ni; *o, na* Nl w języku polskim i *с, из, для, без, от* Ng; *к, по* Nd; *на, в, под* Na; *с, между* Ni; *на, в, при* Nl w języku rosyjskim. Sporadycznie pojawia się w obu językach bezprzyimkowa forma narzędnikowa, a w tekście rosyjskim również bezokolicznik.

Зоя Чанига

ПРАВОСТОРОННЯЯ СОЧЕТАЕМОСТЬ ОТГЛАГОЛЬНЫХ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ С НУЛЕВЫМ ФОРМАНТОМ В ПОЛЬСКИХ И РУССКИХ НАУЧНЫХ ТЕКСТАХ

Резюме

Статья посвящена правосторонней сочетаемости девербативов с нулевым формантом в польских и русских научных текстах. Номинализации, будучи имплицитными предикатами, являются удобным средством конденсации содержания, поэтому они широко распространены в научном стиле. Они открывают с правой стороны место для других существительных, абстрактных и конкретных, причем доминирует форма родительного беспредложного. Предложные сочетания довольно разнообразны: *do, bez, z* Ng; *na* Na; *z, za, w, między* Ni; *o, na* Nl в польском языке и *с, из, для, без, от* Ng; *к, по* Nd; *на, в, под* Na; *с, между* Ni; *на, в, при* Nl в русском. В единичных случаях появляется творительный беспредложный, а в русских текстах также инфинитив. Правосторонние зависимые члены вносят в высказывание значения субъектные, объектные и определительно-объектные.

ularnonaukowa. Opole 1999, s. 217 i in.; М.Н. Кожина: *Стилистика русского языка*. Москва 1983, s. 165.

*Zofia Czapiga*RIGHT-HAND COLLOCATIONS OF VERBAL NOUNS WITH ZERO FORMATIVE
IN POLISH AND RUSSIAN ACADEMIC WRITINGS

Summary

The article discusses the problem of right-hand collocations of verbal nouns with zero formative in Polish and Russian academic writings. Nominalisation, as an implicational predicate, is a very useful tool for the sentence compression, and therefore it is widely used in academic style. Such lexical items open free space to their right for other nouns, among which Genitive case forms without a preposition are dominant. Prepositional collocations are quite diverse: *do, bez, z* Ng; *na* Na; *z, za, w, między* Ni; *o, na* NI in Polish and *с, из, для, без, от* Ng; *к, по* Nd; *на, в, под* Na; *с, между* Ni; *на, в, при* NI in Russian. In single cases the forms of Instrumental case without a preposition appear, and — in Russian texts only — the form of infinitive. The dependent elements introduce subjective, objective and attributive meanings.